

SAHEL REKABETİNDE ASYA'NIN YÜKSELEN AKTÖRLERİ

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Afrika toplumlarında son yıllarda artan Fransa karşıtlığının da etkisiyle uluslararası ilişkilerde Paris'in bölgede oluşturacağı boşluğu yükselen Asyalı aktörlerin dolduracağı tartışmalarını doğurmuştur.

”

Fransa'nın 2013 yılında Mali'de Serval Operasyonu'yla başlattığı ve Barkhane Operasyonu'yla sürdürdüğü Sahel bölgesindeki askerî operasyon serüveni, Kasım 2021'de Cumhurbaşkanı Emanuel Macron'un ordusunu bölgeden kademeli olarak çekeceğini duyurmasıyla küresel siyasetin temel gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Bu durum Afrika toplumlarında son yıllarda artan Fransa karşıtlığının da etkisiyle uluslararası ilişkilerde Paris'in bölgede oluşturacağı boşluğu yükselen Asyalı aktörlerin dolduracağı tartışmalarını doğurmuştur ancak Fransa'nın söz konusu kararı gölge askerî varlığına işaret etmektedir ki Paris'in önümüzdeki süreçte Sahel stratejisi bir taraftan güvenlik

ekipmanları sağlama diğer taraftan da bölge ülkeleri ordularının eğitilmesiyle konsolide edileceği ifade edilebilir. Nitekim Macron'un son aylarda gerçekleştirdiği Afrika zi-

yaretleri de bu iddiayı doğrulamaktadır. Dolayısıyla Fransa'nın Sahel özelinde Afrika'daki askerî stratejisi ön planda olmaktan ziyade arka planda ilerlemek olacaktır.

Diğer taraftan son 30 yıldır Afrika'daki nüfuzunu artıran Çin, Rusya, Türkiye ve Körfez ülkeleri gibi uluslararası siyasetin yükselen aktörlerini Fransa başta olmak üzere Batılı aktörlerin bölgede güvenlik sağlayıcı ikamesi olarak değerlendir-

dirmek mümkündür. Nitekim Batılı aktörlerin Sahel'deki güvenlik sorunlarına yoğunlaştığı geçtiğimiz on yılda söz konusu yükselen aktörler, insani yardım, ticaret, mali destek, altyapı yatırımları ve sosyo-kültürel etkileşimler yoluyla bölgede nüfuzlarını artırmışlardır. Bu anlamda Çin'in bölgeyle temel angajmanı bir taraftan doğal kaynak talebini karşılayan ekonomik çıkarlarla konsolide edilirken, diğer taraftan da Birleşmiş Milletlerin ve Afrika Birliğinin (G5 Sahel

Ortak Gücü) barışı koruma ve sürdürme operasyonlarına maddi destek ve silah satışlarıyla desteklenmiştir. Rusya'nın bölge ülkeleriyle ilişkisi ise güvenlik ekipmanları satışı ve askerî eğitimin yanı sıra Özel Askerî Şirket (ÖAŞ) Wagner Grup'un artan nüfuzuyla kuvvetlendirilmiştir. Türkiye ve Körfez ülkelerinin Sahel'deki pozisyonu ise güvenlik konularında Çin ve Rusya ile karşılaştırıldığında düşük seviyededir. Örneğin Türkiye'nin son iki yıldır Mali'de görev yapan

Birleşmiş Milletlere (BM) bağlı barışı koruma ve sürdürme operasyonu MINUSMA'ya (UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali) askerî personel desteği sürmektedir. Ayrıca Türkiye'de özellikle son on yılda gelişen savunma sanayi üretimi kapasitesinden kaynaklanan güvenlik ekipmanları satışları bölgedeki güvenlik aktörü gücünü pekiştirmektedir ancak hem Türkiye hem de Körfez ülkelerini Sahel ülkeleri nezdinde Batılı aktörler, Rusya ve

Çin'den ayıran durum sosyokültürel etkileşimlerden kaynaklanan güven olgusudur. Nitekim Sahel'deki söz konusu ortam jeopolitik değişimin yaşandığına işaret etmektedir. Buradan hareketle çalışmada Sahel özelinde Afrika'da Fransa'nın gerileyen konumu ve yükselen Asyalı aktörlerin hem batı hem de aralarındaki rekabet mercek altına alınmaktadır.

“

Yaşanan söz konusu süreç günümüzde Sahel'de jeopolitik bir değişim yaşandığına işaret etmektedir. Nitekim Wagner'in 2022 yılında Mali'de konuşlanması, Batılı aktörlerin hâkim olduğu barışı koruma misyonlarının manevra alanlarının daralması, terörün bölgede hızla yayılmaya devam etmesi, Çin, Türkiye ve Körfez ülkelerinin farklı alanlarda Sahel ülkeleriyle angajmanlarının artması gibi nedenler bu iddiayı güçlendirmektedir.

”

SAHEL'DE JEOPOLİTİK AKS DEĞİŞİYOR MU?

Fransa'nın Afrika'daki sömürgeci arka planı ve İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte Fransız Afrika'sında konsolide ettiği yeni sömürgeci politikaları günümüzde kıta toplumları tarafından sorgulanmaktadır. Ayrıca 2012 yılından bu yana Sahel'de Mali merkezli yayılan teröre karşı mücadelede, Fransa'nın askerî katkısının yeterli sonuç vermemesi ve son üç yılda bölge ülkelerinde yaşanan darbeler

sonucunda yönetimlerin değişmesi bölgede Paris'in nüfuzunun sorgulanmasına neden olmuştur. Son yıllarda Sahel'de gelişen söz konusu süreç Mali ve Fransız elitleri arasında bilhassa 2021 yılı itibarıyla gerginliğe neden olmuş ve Macron Barkhane Operasyonu'nun sonlandırılacağını açıklamıştır. Buna müteakip Wagner'in Mali başta olmak üzere diğer Sahel ülkelerinde de muhtemel varlığından dolayı 2022 yılında Fransa Mali'den resmen çekildiğini açıklamıştır. Nitekim Fransa'nın çekilme kararının ardından Burkina Faso, Nijer ve Çad başta olmak üzere diğer Sahel ülkelerinde de Fransız karşıtı halk protestoları gerçekleşmiştir. Ancak Mali dışında Fransa ile bağlarını

resmî olarak kesen herhangi bir Sahel ülkesi olmasa da önümüzdeki sürecin Paris yönetimi lehine şekilleneceğine dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır.

Yaşanan söz konusu süreç günümüzde Sahel'de jeopolitik bir değişim yaşandığına işaret etmektedir. Nitekim Wagner'in 2022 yılında Mali'de konuşlanması, Batılı aktörlerin hâkim olduğu barışı koruma misyonlarının manevra alanlarının daralması, terörün bölgede hızla yayılmaya devam etmesi, Çin, Türkiye ve Körfez ülkelerinin farklı alanlarda Sahel ülkeleriyle angajmanlarının artması gibi nedenler bu iddiayı güçlendirmektedir ancak özellikle Rusya açısından birincil öncelik olan Ukrayna

savaşından dolayı Sahel politikası ikincil bir önemdedir. Dolayısıyla Rusya'nın güvenlik ve mali açıdan Sahel'deki angajman kaynakları sınırlıdır. Ancak Wagner'in patronu Yevgeny Prigozhin'in Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Joe Biden'a yazdığı mektupta Afrika'da Paris ve Washington'a güvenin düşük olduğunu fakat Wagner'in bölgede güvenlik sağlamada öne çıktığını vurgulayarak ortak güvenlik projesini birlikte finanse edebileceklerini belirtmesi dikkat çekicidir. Diğer taraftan Çin bölgede doğal kaynak talebini karşılamak ve ticari etkileşimlerini artırmak amacıyla kalkınma odaklı meselelere yoğunlaşmaktadır ki güvenlik noktasındaki mevcut ilişkilerini ge-

liştireceğine dair kayda değer bir veri bulunmamaktadır.

“

Sahel ülkelerinin iş birliği kurdukları aktörleri çeşitlendirme isteği de Türkiye'nin artan nüfuzuna katkı sunmaktadır. Bu anlamda sadece Türkiye değil, Rusya, Çin, Mısır ve Körfez ülkelerinin de bölgede artan nüfuzları söz konusu talebin bir sonucudur.

”

TÜRKİYE VE KÖRFEZ ÜLKELERİNİN GİRİŞİMLERİ

Türkiye ve Körfez ülkelerinin bölgede güvenlik angajmanını artırmaları ise Sahel ülkeleriyle çıkarlarını konsolide etmelerine bağlıdır. Bu anlamda Türkiye, Afrika Boyunuza bölgesinde olduğu gibi Sahel'de yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleriyle toplum nezdinde iyi niyet imajı kazanmıştır. Ayrıca Türk Hava Yollarının bölge ülkelere yönelik uçuşlarını artırması ticari ilişkileri dolaylı bir şekilde geliştirmiştir. Son yıllarda ise aktörler arasındaki söz konusu güven iklimi arka planının da etkisiyle güvenlik alanında iş birlikleri artış göstermektedir. Örneğin, Türkiye 2015 yılında Cezayir'in Mali'de yürüttüğü çok taraflı arabuluculuk girişimine destek vermiş, G5 Sahel misyonuna 5 milyon dolar fon sağlamış, MINUSMA için askerî personel görevlendirmiş, 2020 yılında Nijer ile güvenlik iş birliği anlaşması imzalamış ve savunma sanayi ekipmanları ihracatı gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin bölgede siyasi, ekonomik ve sosyokültürel alanların yanı sıra güvenlik ala-

nında da yükselişi hem Fransa hem de Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) başta olmak üzere çeşitli Körfez aktörlerini endişeye sevk etmektedir ancak söz konusu endişeye mahal verecek bir durum olmadığı açık bir gerçekliktir ki Avrupa Birliği ülkeleri 2014'ten bugüne Sahel'e 8 milyar dolar fon ayırırken, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) aynı dönemde 61 milyon dolar ayırmıştır. Bu veriler dahi Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerinin maddi değil, daha fazla manevi motivasyonlarla geliştiğine işaret etmektedir.

Diğer taraftan Sahel ülkelerinin iş birliği kurdukları aktörleri çeşitlendirme isteği de Türkiye'nin artan nüfuzuna katkı sunmaktadır. Bu anlamda sadece Türkiye değil, Rusya, Çin, Mısır ve Körfez ülkelerinin de bölgede artan nüfuzları söz konusu talebin bir sonucudur. Sonuç olarak, Türkiye'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyeliği başta olmak üzere Avrupa Birliği'yle 1960'lı yıllardan bugüne derinleşen ilişkilerinden hareketle Asyalı aktörlerden farklı bir konuma sahiptir. Bu anlamda Batılı aktörlerin Türkiye'yi Sahel'de ötekileştirmesi uluslararası siyasetin diğer bölgelerindeki rekabet alanlarıyla birlikte düşünüldüğünde Ankara'nın söz konusu konumu çıkarları ekseninde farklılaşabilecektir. Dolayısıyla Batılı aktörler, Türkiye'nin Avrupa'yla aynı hizada ilerleyen bölgede yürüttüğü alt-yapı-kalkınma projeleri ve güvenlik iş birliği anlaşmalarından hareketle potansiyel ortak çıkar alanlarından faydalanması jeopolitik dönüşümde kayda değer anlamda önemli bir denge noktası olacaktır. ■